

פרק המשה עשר

(עגונות)

דף קטו [מדף קיד:]

האשה שהלכה וכו' ומלחמה בעולם וכו'.

[א] מהו סברת בדדמי המוזכר בגמ' לגבי מלחמה ורעבון ושילוח נחשים ודבר וכדומה.

- א. הנה תנן במתני' דאע"ג דאשה נאמנת לומר 'מת בעלי' והטעם משום דאינה משקרת מחמת חומר בסופה, מ"מ כשאומרת שמת במלחמה אינה נאמנת, וביארו בגמ' משום דאמרה בדדמי דהיינו מאומד לבה בלי לידע אמיתותו.
- ב. ואמרו ב' אופנים שתאמר בדדמי, א' דתאמר בכל אלו ההרוגים וכי ס"ל שהוא ניצול, ב' ואפילו תאמר שראה איך שירו בו חיצים מ"מ חושבת שמת אבל לפעמים יש אופנים לעשות תחבושת לרפואה ויחיה, ולכן אינה נאמנת.
- ג. ומצינו מחלוקת גדולה בראשונים מהו סיבת אמירתה של בדדמי, ומהו הקובע מתי אומרים בדדמי.
- ד. [א] הרשב"א ורוב הראשונים נקטו דעיקר סיבת בדדמי הוא משום דהיא בהולה לברוח מן מקום המלחמה, ולכן אין לה פנאי להמתין ולידע שמת, ועל כן מיד שעומד למות בקרוב היא בורחת וחושבת ואומרת שמת. אבל כשיש פנאי ואינה בהולה, אז גם כשיש סיבה שימות מ"מ היא נאמנת דאינה חשודה אז לומר בדדמי, והביא ב' הוכחות.
- ה. הוכחה א. תחילה הוכיח כן מכל גוסס, הרי כל פעם שבעלה בסכנה למות [ע"י חולי או כמה דברים הגורמים מיתה] למה אין אומרים דכיון דראה אותו גוסס וקרוב למות דהיא חושבת שמת. וע"כ דפשיטא דהיא ממתנת לידע כן בבירור, משא"כ במלחמה היא יריאה. וכתב נ"מ באמרה הוכה במלחמה והובא למטתו ומת שם דנאמנת כיון דהיה פנאי.
- ו. הוכחה ב. הגמ' אומרת להלן דבנפל גוים או לסטים עליה ועל בעלה היא נאמנת לומר שמת בעלה ולא דמיא למלחמה 'כיון דאשה כלי זיינה עלה' דהיינו אין דרכם להרוג נשים. וצ"ב הרי אכתי היא אומרת בדדמי כיון דהיה מצב של מלחמה להרוג בעלה, ורש"י שם פ"י דכיון דכלי זיינה עלה, לכן אינה יריאה לעמוד ולהמתין ופירי אינה אומרת בדדמי [וכן פ"י בתוס' וכמה ראשונים], ומוכח דכל ענין בדדמי של מלחמה הוא דהיא בהולה לברוח. [ובמאירי הוסיף דגם בכל הדברים המוזכר בגמ' הטעם שאומרת בדדמי הוא משום דבורחת מחמת הרעב או הדבר או הנחשים וכו' וכנ"ל].
- ז. [ב] הרמב"ם (הל' גירושין פ"ג ה"ב) לא הזכיר כלל סברת בהולה לברוח, ורק כתב וז"ל מת בעלי במלחמה אינה נאמנת ואע"פ שהיה שלום בינו לבינה תסמוך דעתה על דברים שרובן למיתה ותאמר מת כגון שנהרגו הראשונים והאחרונים שהיה בעלה באמצען שהרי היא אומרת מאחר שנהרגו אלו ואלו נהרג הוא בכללן לפיכך אינה נאמנת, עכ"ל.
- ח. וביאר הנצי"ב (מש"ב דבר ח"ד סי' כ"ה) דלהרמב"ם עיקר נקודת מלחמה הוא שיש הרג רב, דבזה היא חושבת דגם הוא מת, אבל בגוסס [צ"ע של הרשב"א] הרי ליכא הרג רב, וכן בהא דנפל עלינו לסטים אינו כמלחמה ולכן נאמנת גם בלי סברת הרשב"א דאינה בהולה. ולפ"ז אפי' אמרה דאח"כ מת על מטתו לא יהא נאמן.

[ב] בענין האם כשאמרה מת במלחמה וקברתיו נאמנת [מחלוקת הראשונים].

- א. מבואר בסוגיא דבמלחמה בעולם אין האשה נאמנת לומר מת בעלי, אלא א"כ אמרה דמת על מטתו [דאז ל"ש בדדמי], אבל ברעבון דגריעא ממלחמה צריכה לומר מת וקברתיו דאז בודאי לא תאמר בדדמי [דבקבורת בעלה איך שייך בדדמי].
- ב. ומהא דברעבון דגריעא נאמנת בקברתיו כתבו רוב ראשונים דכל שכן אם אמרה קברתיו במלחמה דתהא נאמנת דעדיפא מרעבון, אבל הרמב"ם (הל' גירושין פ"ג ה"ב) כתב מפורש דמת במלחמה אינה נאמנת אפילו כשאמרה קברתיו.
- ג. ותמהו המפרשים הא איזה בדדמי שייך בקברתיו לבעלי, ועוד מ"ש מרעבון דמהני, ואדרבה כ"ש דמועיל. ויש ג' דרכים.
- ד. [א] הכס"מ ת"י מהרא"ם דאין דרך לקבור באמצע המלחמה והדבר רחוק מאד ולכן היא בחזקת משקרת. ולפ"ז הוי סברא מיוחדת בקברתיו במלחמה מחמת הרגלי"ד נגד דבריה, ולא משום דבעלמא חוששין לשקר במלחמה.
- ה. [ב] בכס"מ הביא ממהר"י בן לב שתי דעות הרמב"ם דע"י שחושבת שמת בדדמי וחזק הדבר בלבה, אז היא 'משקרת' ג"כ לשכנע הב"ד להסכים להתיר בעלה [ורק צ"ע דא"כ מ"ש ברעבון נאמנת בקברתיו נימא דמוספת שקר כיון דחושבת שודאי מת].
- ו. [ג] בלבוש ת"י דעת הרמב"ם [וכ"כ השלטי"ג ועוד כמה אחרונים], דשייך בדדמי גם בקברתיו, דדלמא מחמת בהלה של המלחמה קברה איש שחשבה שהוא בעלה ודלמא היה איש אחר ולא עיינה היטב.
- ז. בבית שמואל כתב נ"מ בין הטעמים דלעיל, כשיש לה לה מגו דהחזיקה מלחמה, דאי החשש משום שקר תהא נאמנת בקברתיו והרמב"ם רק החמיר בקברתיו כשידוע מלחמה בעולם, משא"כ להלבוש בכל אופן שייך בדדמי. [ובחי' ר' מאיר שמחה חידש דאדרבה מסוגיא דמגו הוכיח הרמב"ם כשיטתו, דיש חשש שקר ולכן יתכן דמהני מגו ע"ש].

תוכן ענינים

- א. בענין טעם דחשש של בדדמי במלחמה.
- ב. בענין אי מהני 'קברתיו' במלחמה.
- ג. בענין איך מהני מגו לחשש בדדמי.
- ד. בענין ספיקת הגמ' בע"א במלחמה.
- ה. בענין אי מהני סימנים להוציא ממון.

ג] איך מהני מגו כשהחשש משום בדדמי.

- א. הגמי' מסתפק כשלא הוחזקה מלחמה בעולם, והיא אמרה דבעלה מת במלחמה, האם אמרינן מגו דמה לה לשקר, או יש חזקה דאומרת בדדמי ולא אתי מה לי לשקר ומרע חזקתיה. והיינו כיון דהחשש בדדמי מה יתוסף שאינה משקרת.
- ב. והראשונים באמת תמהו איך ס"ד שיועיל מגו הא ליכא חשש שקר [דהא כל אשה נאמנת שבמת בעלה] ורק כשהיה במלחמה חיישינן שהיא מעידה כן מתוך טעות ואומד וחושבת שמת, וא"כ מה יועיל מגו ע"ז, וי"א דבאמת אינו מגו רגיל ועי'.
ג. והתוס' תי' דמ"מ כיון דדייקא כולי האי להחזיק מלחמה אמרינן דכך היה [נר' אשר אראלי שליט"א ביאר דיש מושיג של מגו מעלייתא, וכאן דדייקא כ"כ אז אמרינן דלא אמרה שום שקר ובוזה שאומרת שאינה בדדמי יש להאמינה, דהיינו בכל בדדמי יש נדנדוד שקר דהא אע"ג דבאמת חוששת שמת מ"מ איך אומרת שראה שמת, וע"ז מהני המגו].
- ד. להרמב"ם דמת במלחמה אינה נאמנת גם כשאמרה 'קברתי' וחזינן דחוששין שתשקר [כמש"נ דע"י שהדבר חזק בלבה היא מוספת שקר, ולרא"ם דחוששין שמשקרת דאין דרכה לומר קברתי] א"כ כאן ע"י המגו אין לחשוש לשקר וא"ש.

איבעיא להו עד אחד במלחמה מהו, טעמא דע"א מהימן משום וכו'.

ד] בענין ספיקת הגמ' אי ע"א נאמן במלחמה.

- א. מבואר דהגמ' מסתפק אי ע"א שמעיד שמת בעלה במלחמה האם נאמן או לא, מי אמרינן דטעמא דעד אחד נאמן משום דהוי מילתא דעבידא לגלויי שכן אם הבעל לא מת עלול הוא לחזור או יבואו עדים שהוא חי ויתגלה שקרו של העד והלכך לא משקר, ולכן גם במעיד שמת במלחמה לא משקר ונאמן, או טעמא דע"א משום דהאשה גופא דייקא היטב קודם שנשאת והכא לא דייקא מחמת המלחמה [שחושבת שודאי מת ולא תדקדק היטב]. ונחלקו רש"י ותוס' בביאורו.
- ב. **שיטת רש"י**: שהספק הוא האם בע"א חיישינן לבדדמי, דאף שלא ראה בבירור שמת, דלמא מעיד כן כיון שנראה לפי אומד דעתו שמת, אבל לא חיישינן שישקר דבדבר היכול להתברר לא חיישינן שישקר, ולפי"ז אם הוסיף והעיד שהוא קבר את הבעל [קברתי] תו לא שייך לחוש שמעיד בדדמי ויהא נאמן, ומצד דייקא של האשה סגי גם בדייקא של בדדמי.
- ג. **שיטת התוס'**: אמנם התוס' פ"י דלמא חסר כאן עיקר נאמנות של ע"א [ולא דחוששין שיאמר בדדמי], דהא דמעיקר הדין אין דבר שבערוה פחות משנים וע"א אינו נאמן, ורק במת האמינוהו בצירוף דעתיד להתגלות, והאשה דייקא ומינסבא, אבל במלחמה דליכא דייקא ומינסבא כיון דאומרת בדדמי א"כ אפשר חסר בכל עיקר סמכות על העד, והדבר תלוי אי עיקר נאמנותו משום עבידא לגלויי או משום דייקא [אע"ג דודאי צריך שניהם כמש"כ תוס' דף ד.], ולפי"ז בקברתי לא יהא נאמן.
- ד. ורק צ"ב על שיטתם למה באמת אין חוששין שהעד יאמר בדדמי מחמת מצב המלחמה, וכתב הרמב"ן (מלחמות) דדוקא כשהאשה עצמה מעידה חיישינן לבדדמי כיון שרצונה להנשא, אבל העד מה לו ולצער הזה להעיד מה שאינו ברור לו.
- ה. והמאירי כתב הטעם משום שהאשה דעתה קלה וסומכת על דמיונה משא"כ העד. [בתוס' משמע דע"י דעבידא לגלויי לא יאמר העד בדדמי, ורק צ"ע דהתייב לצד הראשון אבל אי נאמן משום דייקא ומינסבא מ"ט לא חיישינן לבדדמי גם בהעד, אמנם נראה עפ"י דבריהם דלעיל (דף ד. ד.) דפשיטא סברת עבידא לגלויי רק דנו אי צריך דייקא ג"כ, וא"כ אפשר לשני הצדדים מצד עבידא לגלויי לא חיישינן שנימא בדדמי].
- ו. **להלכה**: הרמב"ם פ"י כרש"י, וכן פסק בשו"ע (סי' י"ז סעיף ל"ג) דעד שאומר מת במלחמה לא תנשא ואם נשאת לא תצא [דהוי בעיא דלא איפשיטא, וכך הוא דעת הרמב"ם בספיקות דלא תנשא אבל לא תצא], אבל בקברתי דליכא בדדמי נאמן.
- ז. **שיטת הרי"ף**: הרי"ף פ"י ספיקת הגמ' כתוס' דנסתפקו אי חוששין לשקר כיון דלא דייקא ומינסבא, אולם חולק על תוס' לגבי בדדמי וס"ל דיש גם חשש של בדדמי [דהיינו ס"ל בין חשש דרש"י ובין חשש דתוס'] וכיון דיש גם חשש בדדמי לכן רק באופן דליכא בדדמי כגון שאמר קברתי נסתפקו אי ע"א נאמן במלחמה משום עבידא לגלויי או לא משום דליכא דייקא.
- ח. ונמצא עד שאומר מת בעליך וקברתי, לרש"י פשיטא דנאמן דהרי ליכא בדדמי, ולתוס' והרי"ף אכתי הוי ספיקא דדינא משום שקר. [והרי"ף הוסיף חידוש גדול ותמוה, דגם בשני עדים חיישינן לבדדמי ואם אמרו מת במלחמה אינן נאמנין אלא א"כ אמרו קברתי, וכל הראשונים חלקו ע"ז דבתר תרי סהדי לא בדקינן, וכן פסק הרמ"א (סעיף נ"ג) דשנים נאמנים לומר מת במלחמה].

דף קטו: ההוא גברא דאפקיד שומשי גבי חבריה וכו'.

ה] האם מהני סימנים להוציא ממון.

- א. בגמ' מבואר דלא מהני סימני השומשמן דאמרינן 'אימר חושבנא אתרמי'. ופי' תוס' דמדה ומנין כזה לא מהני דגם אחרים משתמשין בה. בקצה"ח (סי' רנ"ט סק"ב) חקר מה דמצינו דמחזירין אבידה בסימנין מהו להוציא ממון מבעליו בסימנים האם מהני או לא. וכתב דמכאן משמע דמהני סימנים להוציא, וכ"כ השי"ך (רצ"ז א').
- ב. אולם הביא תוס' מפורשת בחולין (דף צו.) דאין מוציאין ממון בסימנים, ולכן חידש דכאן שעדים ראו כשהפקידו, וגם עכשיו יש סימנים אז אמרינן דמסתברא יותר שהוא אותו הפקדון אשר הופקד בידו, אבל אינו מדין סימנים להוציא.